

RUBATO | PRÓZA

Milan Nápravník

Dům dýmu (Zlomky ztraceného textu)

Milan

Nápravník

Dům dýmu

Tato kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

© Rubato, 2024
Texts © Milan Nápravník-dědicové, 2024
ISBN 978-80-88641-07-0

*Čtenáři, jenž ses rozhodl blou-
dit svým zrakem po zkamenělých
řádcích tohoto domu, raději se
vrať. Byly napsány v nedohledných
chodbách na černé kvádry stěn
sedmi inkousty: zlatem, stříbrem,
vápnem, zelení, krví a studeným
potem. Sedmý inkoust byl dým...*

Na prahu stínů

Jak rozlišíte, mé lesy a skály, v těchto dobách příšeří a tmy, raky a nevolníky? Jak rozpoznáte za zavřenými víčky svých vyhaslých očí, zda se skutečně nacházíte na místech, která vám nebyla bez milosti přikázána? Pobývá snad, jak tvrdí mlžné mýty, každý opravdu tam, kde by si přál být? Na místě, o němž sám svobodně rozhodl a které si z vlastní vůle rozvážně zvolil? Opravdu se domníváte, že žijete v zahradách přiměřených vašim citům a tužbám? Jste si jistí, že si naléváte do pohárů víno nezkalené mlékem máku? Jak se však můžete opovážit být spokojeni, aniž jste dostali možnost srovnávat své místo s jinými, o nichž nemáte žádných zpráv, o nichž snad ani nevíte, že existují? Dovolil vám snad váš život vybrat si z dlouhé řady možností vámi netušeného světa?...

„Sladký domove!“ šeptá si pošetilý krtek v temnu své smutkem zapáchající nory. Hle! pyšný orel snáší holé větve zděděných nadějí, uražené ze stříbrošedých buků rodné strže, neohebné větve, jež vysoko ve skále zuřivě splétá v pevný a otužilý koš. Tak si buduje hnízdo, v němž se, jak

doufá, bude snad navždy moci právem usadit. Hnízdo, do něž bude moci snášet těžká vejce svých tužeb, svého zotročujícího úsilí, své děsivé píše, hamižnosti, své slepoty a únavy, svých pochybností, své nejistoty a svého neúmorňného pudu napodobování... Pohledte alespoň na okamžik do zrcadla nad krbem! Je napůl slepé a jen napůl vidoucí, ale mezi ostrovy zčernalého stříbra, jež se tu a tam v ruličkách odlupuje od skla, lze přece jen spatřit odraz alespoň části světa takového, jak se vašim smyslům nabízí... Vidíte svůj navýsost hrdý pohled, pyšně sevřený zobák a žlutavé stíny zklamání v koutcích svých spokojených úst? Hranatý souhlas se sebou samým, potvrzený souhlasem vašeho zakřiveného okolí a vaší prokleté doby? Tušíte alespoň, o čem tu mluvím? Anebo bude zapotřebí celé knihy slov, abych se dočkal alespoň matného přikývnutí? Řekněte: kdo z vás se kdy odvážil popírat smysl výsledku tak očividného? Kdo se odhodlal, ať už byla míra jeho zklamání jakákoliv, se u stolu a lože sardonicky vysmát sám sobě bez obav, že bude svými sousedy, přáteli anebo svými dospívajícími syny pokládán za blázna, zrádce anebo alespoň za nevyčleňitelného snivce? Za páva hněvu anebo za pokálený kloub?!

Skály mlčí. Zmlkne. Slyší svůj úsměv, tak vzdálený, že k němu doléhá jen jako šalebné cinknutí střepu anebo šepot větru protékajícího kdesi mezi skřípajícími útesy bohabojných chrupů. Co s vámi? Stojíte tu pevně anebo rozpačité na svých místech, nesoucích pečeť tisícileté zbytečnosti. Zdá se vám snad, že přežijete sami sebe, dokonce na úkor životů svých dětí? Strom odnaproti kývá zahanbeně svou

listnatou hlavou. Díky za to, že šumí... Jak nemilovat velebnou hudbu šumícího listí! Avšak ať doufá kámen, třtina anebo bolestný sen, stíny v hrsti se přesto nezhmotní. Genetické přinucení se maskuje jako přání a osudové umístění jako rozumné rozhodnutí. Kdo neutěče, ten prohraje. Aniž to někdo z vás tuší, zůstávají vám tak vaše zklamané a podvedené naděje navždy utajeny... Neboť ať se všichni snaží, jak chtějí, ani jedni, ani druzí se nikdy nedozvědí, čím vším by se mohli v jiné době, v jiných kulisách a v jiných hlavách po právu stát...

Usedne na kamennou hlavu Gorgony, vyčnívající z trávy. Hlava se skrytě zavrtí. Jak neprozřetelně nechával kdysi uváznout myšlenkám ve slepých ramenech temných a podélných vět! Jak velkoryse si vykládal glosy starých poselství, zapsané uhlem na žloutnoucích okrajích stránek strmé knihy, jež se mu zdály být cizí i vlastní! Zcela bez rozmyslu ztrácel své kroky na mostech podivných vnuknutí. Bez bázně bojoval s okovy zařazení, ozbrojen sekerou a štítem svého „vzdělání“, aniž by tušil, že toto kdysi tak posvátné slovo už dávno neoznačuje nic víc než hrst riskantních gnózí, více či méně náhodou posbíraných v polích nejenom nepřehledných, ale i nedohledných. Tak se postavil šeru... Včas nerozpoznaná hloupost se příliš často už nedá odvolat. Omylům nelze beztrestně přistříhnout křídla, anebo jim dokonce vyrvat žezlo z ruky. Jen bílé krysy labyrintů se snad domnívají, že mohou vzít své kroky bez následků zpět. Kdo z rozvázných a moudrých se však dohadá

všech důsledků svých rozhodnutí, jejichž možnosti jsou rozvětvené jako cévní chodby krve v tělech hladových vertebrátů? Moudrý hráč šachu se právem obává koně času. Neboť každý tah otevírá bezpočet skutečných i zdánlivých řešení a rozum bývá příliš často kratší než doba jednoho jediného zoufalého nadechnutí...

Jak bezstarostně tu kdysi rozhazoval hřeby svých vzpurných otázek! S jakou odvahou narovnával slova a ignoroval žertovné řasy neřestí! A jak často si dovolil přepych opékání ryb na dlouhém rožni pochybností... Hybatelé světa mu za to házeli do oken oblázky nepřeborných výsměchů a zborcené plochy svých dávných vylhaností. Nakonec ho zavřeli do komory ticha. Vzpěnil se. Netušil, že jsou znalci klamných odpovědí ve všech dobách vždy všudypřítomní. Ostatně ho nikdo nenutil, aby hasil požáry ubohostí. Nikdo mu neradil, aby rozdával zuby, vařil kávu, luštil křížovky, loupal pomeranče anebo se obdivoval kráse blesku poskakujícímu na křivých, zářících nohách po vrcholcích temných hor na obzoru města. Nezřídka svíral sám sekeru objevů nepředvídaných souvislostí, připravenou rozštípnout i kmeny po staletí sankcionovaných představ. Co ale s ní, jestliže staleté kmeny nebyly nikdy na dosah? Mávání praporem rozumu kolem vlastní hlavy kruté záhady nevyjasní...

Mezitím filozof zestárne a poroste žlutým a šedým lišejníkem jako pískovcová socha světce před vchodem do venkovského kostelíka. Není tu ovšem sám. Na prostranství

u jeho podstavce si každodenně vážně hrají dospělí muži se stříbrnými koulemi. Vidí je, jak pošetile prohrávají, ale nemůže jim nic poradit. Nemůže jim jejich omyly vysvětlit, zavřít nad nimi své utrápené, kamenné oči anebo odtud alespoň rychle odejít, aby nemusel být svědkem jejich nesmyslného podléhání. Nemůže otevřít svá kamenná ústa a požádat je, aby přestali rušit jeho kruhy. Co mu tedy zbývá? A kdy? Z jalového mlatu nevydupe prý ani smrt měďák pochopení. Nemůže jim napráskat, sevřít jim srdce v ocelové pěsti anebo je alespoň zasypat pohlavky, aby se probudili. Nemůže nic než nehnutě přihlížet. Nediví se. Krutosti bytí neznají nikdy svých mezí.

Stojí a přihlíží. Zatím co mu dotěrný kostelík za zády klepe na rameno a klade všetečné otázky. Jaký kostelík? Je tu jen socha včerejšího světce, vyřezaná z málo odolného kamene. Nikomu nezůstane nic dlužen. K čemu by tu měl jinak ještě stát? Proč by se měl ještě občas radovat z šedavého světla ranních rozbřesků, anebo naopak z obsedantního zpěvu skrytých cvrčků za teplých letních nocí? Neznatelně doutná. Dívá se na hřbety svých odřených rukou, doutná, mokne a zvolna vysychá. Ví, že ho za deště a větru časem zvolna ubývá. Jeho téměř nerozeznatelná tvář už ztratila svůj prapůvodní tvar satyrského šklebu a pod strženou maskou našla mocná povětrnost jen smutkem prokletou grimasu zamyšleného eremity. Co s ním? Kdyby ho odtud v noci někdo tiše odnesl, zajisté by ho hráči s koulemi nazítrí nepostrádali. Ale ani kdyby ho nikdo neodnesl, kdyby ho nechali stát, pes by po něm stejně nezaskučel.

Jedné větrné noci by pod ním snad jakýsi muž, cizinec napařený rtutí, vyhrabal ze země mučivý nápěv zařikání a na kamenný schod podstavce by napsal rudým sprejem dvě záhadná slova. Slovo „JÁMA“ a slovo „KLADYVO“.

Neví, jaký střep cesty už urazil z porcelánové mísy života. Cestuje od počátku svého světa. Viděl města na kůlech, krásná jako změna času a rozmar počasí od ranních červánků až po setmění. Viděl miliardy hvězd na temném firmamentu pouští. Viděl lháře, kteří zářili jako bludné, zelené slunce na podlaze zvláštním způsobem prohnutého sklepa. Jeho chůze se měnila podle okolností, podle plotů a lesů, podle solných hor solivarů a deštivých odpolední na bruselském náměstí. Dnes však konečně před sebou poprvé spatřil jen jemu přisouzenou stezku, prošlapanou ve vysoké, ostré trávě nedosažitelné slasti. Konečně! Může se po ní vydat vpřed anebo nazpět, má možnost volby, až do úpadu mu bude možná dovoleno obcházet jezero, jež chladně voní uprostřed krajiny přikryté mlžným pláštěm nastávající noci.

Vlhkým vzduchem se nad jeho hlavou nese pokřik vran, ohlašující začátek zimy. Rosa na stéblech už po ránu mrzne, bělá se a třpytí. Na římsu černé knihovny v hloubi ložnice tiše usedne sova staleté úvahy a po chvíli i rudý luňák neumdlévající pozornosti... Na okamžik zanechá psaní, aby ulevil očím. Odloží olověné pero a dívá se na vzdálenou, černou stěnu pokoje, v níž je zasazeno hluboké okno střílny. Je ticho. Místnost vybavená velkým, kamenným ložem ho svou

rozlohou tísní. Z koutů rozlehlého sálu, který obývá, se občas ozývá zoufalý šepot přihlížejících. Nevidí je. V noci se tu krčí pod kamennou dekou a snaží se vyhlížet jako tvrdě spící muž se zavřenými ústy. Nezastavil se na této travnaté stezce poprvé. Jezero obklopené rákosím a důstojnými postavami shrbených vrb je však příliš rozlehlé, než aby mohl v kteroukoliv chvíli s jistotou určit polohu místa, na němž právě stojí. Tuší sice, kam stezka vede, ale nemůže se dohánět cíle, k němuž se ho snaží svést. Není si jist, zda se neocitl tam, kde právě je, už i v dřívějších poutích životem. Jeho paměť slábne a křehne, jednoho dne se asi rozpadne. Tak se po celodenní chůzi shledává v nadcházejícím večeru s místem, které neočekával, anebo naopak s jiným, o němž se domnívá, že je až příliš dobře zná.

Co teď? Usedněme s ním alespoň na chvíli za stůl před starou, osamělou hospodou, pod rozložitou lípu, zčernalou stářím jako nehybný, zamyšlený duch. V chalupě se vaří, z komína stoupá dým, kdosi uvnitř pobíhá, dupe, pokřikuje, loupe ořechy a láme kosti zvířat. „Nechystá se snad svatba?“ „Svatba?“ Stůl se prohýbá smíchy. „Kdo a proč by se tu ženil v dobách, kdy je každé dítě, ať už slunečné, anebo stinné, odsouzeno k pozvolné smrti?“ posmívá se rozložitý řezník. „Na druhé straně: hlupáků je vždy víc než všiváků.“ „Slyšíš? Smějí se!“ Stále se jen smějí... Chvíli tak moudře rozkládá, chvílemi si dává ruce v bok, špulí ústa, hrdlí, nadýmá se, někdy i vstane z lavice a poskočí, zatančuje, pak zhubne chrabrá ňadra a usedne skromně opět mezi spolustolovníky. Je dobrým vypravěčem.

Ediční poznámka

Na rukopisném souboru *Dům dýmu* pracoval autor přibližně v letech 2007–2009. Práce, zamýšlená a nesporně i koncipovaná jako ucelený útvar, zahrnuje jedenáct různých, dobou vzniku spřízněných textů – kratších úvah nebo básní v próze – vyznívajících často jako autobiografická reflexe určitých úseků života. Výjimku z uvedeného pravidla představuje básnická próza *Strom*, napsaná o desetiletí dříve, jež byla do stávajícího korpusu začleněna teprve následně.

Při revizi rukopisu byly vzaty v potaz autorovy dodatečné úpravy – vpisky, případně škrty –, které zanášel fixem do stránek jeho poslední vytištěné varianty. Protože se v písemném archivu Milana Nápravníka dochovaly kancelářské složky obsahující víceméně totožné verze této práce v různých fázích rozpracovanosti, která jím byla dále doplňována, precizována, případně měněna, posloužila jako podklad pro naše vydání především tato finální, autorem ručně korigovaná kopie.

U textů jsme ve všech případech dbali o zachování jejich původního znění. Byly opraveny jen zjevné chyby či

terminologické nepřesnosti; dílčí úpravy byly provedeny jen tam, kde se to vzhledem k srozumitelnosti textu jevílo jako nevyhnutelné.

I když se v případě prózy *Dům dýmu* dá hovořit o posledním větším rukopisném celku, jež autor za svého života dokončil, lze předpokládat, že v paměťovém úložišti jeho osobního počítače zůstalo v rukopise i nemálo nepublikovaných stránek a konceptů dalších prací.

Úvodní pasáže manuskriptu byly publikovány v roce 2009 v tematickém dvojčísle literární revue *Weles* (č. 35–36, s. 53–66), věnovaném tvorbě exilových autorů. Básnická próza *Strom* byla otištěna v knižním výboru z *Nápravníkovy poezie*, který pod titulem *Il nido del buio* (Hnízdo tmy) a v překladu Antonia Parenteho vydalo v roce 2009 milánské nakladatelství *Mimesis* v edici *Hebenon* (zde na s. 50–59). Editorova vzpomínková črta *Návštěvníkem v domě dýmu* představuje upravenou a rozšířenou verzi stati, jež byla původně zveřejněna na internetovém blogu italského nakladatelství *Vocifuoriscena*.

Za vyhledání autorova fotografického portrétu od Josefa Šnobla a svolení publikovat ho v této knize děkuje nakladatel paní Bjele Hrábkové a paní Allmuth Lenz.

Obsah

- 11 Na prahu stínů
- 52 Kniha Kámen
- 71 Strom
- 85 Avicenna
- 96 Problém demokracie
- 103 Vchod do zrcadla
- 113 Civilizace
- 117 *Plaché, dlouhé bubny...*
- 119 *Černý kůň, jehož ohromné, funící nozdry...*
- 122 *Celý život doufal, že najde ženu...*
- 124 *Vypáčil víko staré bedny...*
- 126 Hněv

- 131 Návštěvníkem v domě dýmu
- 151 Ediční poznámka

Milan Nápravník

Dům dýmu (Zlomky ztraceného textu)

K vydání připravil, doslov a editorskou

poznámku napsal Ladislav Fanta

Odpovědný redaktor Petr Janus

Jazyková korektura Linda Zachystalová

Obálka a grafická úprava OFICINA a JT

Sazba JT

Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2024

Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice

První vydání

ISBN 978-80-88641-07-0

RUBATO

Sarajevská 8

120 00 Praha 2

www.rubato.cz

studio@rubato.cz